

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی پریسا امیری^۱، امید صفری*^۲

چکیده

پژوهش حاضر که با هدف آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در بین دانش آموزان انجام شد، از جمله‌ی پژوهش‌های توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل تمامی دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی شهرستان نورآباد ممسنی در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود که از بین آنها و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی - خوشه‌ای، تعداد ۲۸۵ نفر (۱۳۹ دختر و ۱۴۶ پسر) به عنوان اعضای نمونه‌ی آماری انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌های ادراک دانش آموزان از محیط یادگیری حقایقی و کارشکی (۱۳۹۴)، پرسشنامه‌ی سرزندگی تحصیلی حسین چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) و پرسشنامه‌ی احساس تعلق به مدرسه بری و همکاران (۲۰۰۴) استفاده شد. داده‌های به دست آمده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد)، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه دانش آموزان رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد. همچنین، بین ادراک از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد. از طرفی، بین سرزندگی تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه دانش آموزان رابطه‌ی معنادار آماری وجود دارد. به طور کلی، یافته‌ها نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد و الگوی ارائه شده از برازش مناسبی برخوردار است.

کلمات کلیدی: ادراک از محیط یادگیری، احساس تعلق به مدرسه، سرزندگی تحصیلی، دانش آموزان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ دانش آموخته گروه مدیریت آموزشی، واحد نورآباد ممسنی، دانشگاه آزاد اسلامی، نورآباد ممسنی، ایران.

amiri@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه تربیت بدنی، واحد نورآباد ممسنی، دانشگاه آزاد اسلامی، نورآباد ممسنی، ایران (نویسنده مسئول)

omidsafari11@yahoo.com

ف...مه تعالی تعلیم و تربیت و آ... د... د...، شماره ۱

مقدمه

یادگیری به عوامل متعددی بستگی دارد؛ اما یکی از گام‌های اساسی، مشارکت دادن یادگیرنده در فعالیت‌های آموزشی و یادگیری است. این مسأله تحت تأثیر انگیزه و ادراک او قرار دارد؛ آن هم به نوبه خود به تجارب قبلی یادگیرندگان، سبک‌های یادگیری، محیط و زمینه‌ای که در آن آموزش اتفاق می‌افتد، بستگی دارد. بر همین اساس، می‌توان گفت، عوامل مختلفی موجب تفاوت در یادگیری انسان‌ها می‌شود؛ که یکی از این آنها، محیط است (محمدی، ۱۳۹۶). محیط یادگیری به بافت فیزیکی، اجتماعی، روانی، آموزشی و فرهنگی اشاره دارد که یادگیری در آن صورت می‌گیرد و برداشت‌های صورت گرفته از محیط یادگیری، یادگیرنده، شرایط یادگیری، رشد و توسعه یادگیرنده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین، محیط یادگیری به عنوان شرایط، نیروها و محرک‌های بیرونی می‌باشد که فرد را به چالش می‌کشد. این نیروها ممکن است شرایط فیزیکی، اجتماعی، فکری و ذهنی باشند (لیو و ژو، ۲۰۲۳). مدارس از جمله محیط‌های اجتماعی بزرگی به شمار می‌روند که دانش‌آموزان از سنین شش تا هفت سالگی در آنها پا می‌نهد و تعاملات اولیه خود را از این مکان آغاز می‌کنند. این محیط آموزشی نقش تأثیرگذاری در فرآیند جامعه‌پذیری، آموزش و پرورش دانش‌آموزان خود برعهده دارد و به هر میزان که آنان در این محیط فعال‌تر و بانگیزه‌تر به فعالیت بپردازند، به نتایج مفیدتری دست خواهند یافت (دهاز، ۱۴۰۱). دانش‌آموزان در شرایطی که خود را با مدرسه بیگانه بدانند هرچند در مدرسه حضور داشته باشند و درس بخوانند و از حقوق قانونی خود برخوردار باشند، با تعاریف اجتماعی، دانش‌آموز تلقی نمی‌شوند. از دیدگاه اجتماعی، دانش‌آموزی زمانی تحقق می‌یابد که دانش‌آموز نسبت به مدرسه و زیر ساخت‌های آن احساس تعلق کند و در توسعه و تحولات مدرسه مشارکت جوید (سراج، ۱۴۰۱). حس تعلق در محیط‌های آموزشی به عنوان حس مورد پذیرش واقع شدن، ارزشمند شمردن و مورد تشویق قرار گرفتن توسط دیگران (معلمان و همسالان) در محیط کلاس درس و حس یک قسمت مهم از زندگی و فعالیت کلاسی تعریف شده است (توسلی نیا و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به اینکه مفهوم احساس تعلق به مدرسه دارای کاربردهایی در حیطه‌های مختلفی از علوم مانند جامعه‌شناختی، روانشناسی و پزشکی می‌باشد، لذا تعاریف متعددی از احساس تعلق به مدرسه وجود دارد و توافق چندانی روی مفهوم آن وجود ندارد. تعاریف موجود درباره احساس تعلق به مدرسه به چندین دسته تقسیم می‌شود که یکی از عمومی‌ترین دسته‌ها تعاریف زیست بوم‌شناسانه با مبتنی بر بعد اجتماعی است. در این رویکرد احساس تعلق به مدرسه به صورت عمومی برای توصیف کیفیت ارتباطات در سطح جامعه و به صورت اختصاصی به عنوان دیدگاه افراد که باعث افزایش پیوند آنها با محیط مدرسه تعریف می‌گردد (بوکر^۱، ۲۰۱۶). لی و جیانگ^۲ (۲۰۱۸) معتقد است که محیط مدرسه در صورتی که نیازهای اصلی نوجوان را در این سن برآورد نماید، باعث ایجاد تعلق خاطر یا احساس تعلق به مدرسه^۳ در نوجوانان می‌شود. چنانچه نوجوانان در مدارس حضور داشته باشند که با نیازهای رشدی آنها توجهی نشود احتمال خیلی کمی وجود دارد که آنان نسبت به مدرسه‌ی خود احساس تعلق داشته باشند. هنگامی این احساس افزایش می‌یابد که محیط اجتماعی مذکور به نیازهای رشدی دانش‌آموزان همچون نیاز به خودمختاری، نیاز به بروز توانمندی‌ها و نیاز به مورد حمایت و پذیرش قرار گرفتن توسط گروه همسالان توجه کافی نیامد. از آنجایی که دانش‌آموزان وقت زیادی را در مدرسه می‌گذرانند و فرصت زیادی برای تعامل با معلمان و دانش‌آموزان دارند، حس تعلق به مدرسه زمینه مناسبی را برای یادگیری و سلامت دانش‌آموزان ایجاد می‌کند (هام و همکاران^۴، ۲۰۱۷).

1. Li & Xue

2. Booker

3. Li Jiang

4. sense of belonging to school

5. Ham and Etal

یادگیرندگان در زندگی تحصیلی خود در مدارس و دیگر محیط‌های آموزشی، با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای خاص این دوران مواجه می‌شوند. برخی از یادگیرندگان در برخورد با این موانع و چالش‌ها موفق عمل می‌کنند، اما گروهی دیگر در این زمینه ناموفق هستند (وانگ و همکاران^۱، ۲۰۱۹). عوامل شناختی و انگیزشی مختلفی با موفقیت نظام آموزشی ارتباط دارند و با توجه به اینکه سرزندگی تحصیلی نیز با موفقیت نظام آموزشی ارتباط دارد، لذا با طراحی و آموزش سرزندگی تحصیلی^۲ می‌توان تا حدودی موفقیت نظام آموزشی را تضمین کرد. سرزندگی تحصیلی به عنوان یکی از مولفه‌های بهزیستی روانی است که تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب زمینه روانشناسی مثبت منعکس می‌کند (فخاریان و همکاران، ۱۳۹۸). سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانعی که در عرصه‌ی مداوم و جاری تحصیلی، تجربه می‌شوند؛ اشاره دارد (کامرفورد و همکاران^۳، ۲۰۱۶). همچنین سرزندگی تحصیلی را به عنوان مجموعه واکنش‌هایی که به کمک آنها فرد آماده می‌شود تا پاسخی درست و هماهنگ با محیط یادگیری و فعالیت‌هایی که آن محیط از وی می‌خواهد نیاز به بررسی می‌داند. فخاریان و همکاران (۱۳۹۸) طی پژوهشی به تدوین مدل علی سرزندگی تحصیلی بر اساس جو عاطفی خانواده، محیط یادگیری سازنده‌گرایی اجتماعی و درگیری تحصیلی با میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه، پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که بین سرزندگی تحصیلی و ادراک از محیط یادگیری سازنده‌گرایی اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. صدی‌دمیرچی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس ادراک از محیط یادگیری و سرسختی روان‌شناختی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری و سرسختی روان‌شناختی با سرزندگی تحصیلی رابطه‌ی مثبت معنی‌داری وجود دارد. یورک و فرناندز^۴ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان بررسی اثر مثبت محیط یادگیری بر احساس تعلق دانشجویان، یک تحلیل چندوجهی، انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که محیط یادگیری ارتباط معناداری با احساس تعلق دانشجویان دارد و محیط یادگیری نقش مهمی در احساس تعلق دانشجویان به دانشگاه دارد.

بنابراین ضرورت ایجاد حس تعلق و پیوندی هویت مدار با محیط یادگیری برای رشد کلی دانش‌آموزان مورد تأیید روانشناسان این حوزه است. در نتیجه بدیهی است که شرایط و محیط کلاس (محیط یادگیری) بر یادگیری و توانمندی یادگیرندگان تأثیر دارد. یکی از این شرایط، جو اجتماعی و روان‌شناختی حاکم بر کلاس درس است که نقش مهمی در احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه دارند. از سوی دیگر، دوجین و همکاران^۵ معتقدند که موفقیت در محیط‌های آموزشی و یادگیری، مستلزم احساس انرژی و سرزندگی است. در نتیجه، سرزندگی تحصیلی با تحت تأثیر قرار دادن احساسات و هیجانات مرتبط با حس تعلق دانش‌آموزان به محیط یادگیری، می‌تواند نقش مهمی در رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق آنان به مدرسه داشته باشد. از آنجا که احساس تعلق به مدرسه از عوامل مهم در زندگی تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد و این موضوع می‌تواند نقش اساسی در پیشرفت تحصیلی آنان داشته باشد، لذا، یکی از مسائل مهم، شناسایی متغیرهای مرتبط با احساس تعلق به مدرسه می‌باشد. بنابراین، این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سؤال است که آیا بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد؟

^۱. Wong and Etal

^۲. Academic Buoyancy

^۳. Comerford, Batteson and Tormey

^۴. York and Fernandez

^۵. Duijn and Etal

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف کاربردی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق، تمامی دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی ممسنی در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود که از بین آنها و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی - خوشه‌ای، تعداد ۲۸۵ نفر (۱۳۹ دختر و ۱۴۶ پسر) به عنوان اعضای نمونه‌ی آماری همکاری کردند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه‌های استاندارد ۴۵ سوالیادراک دانش آموزان از محیط یادگیری حقایقی و کارشکی (۱۳۹۴)، پرسشنامه ۹ سوالی سرزندگی تحصیلی حسین‌چاری و دهقانی‌زاده (۱۳۹۱) و پرسشنامه‌ی ۲۷ سوالی احساس تعلق به مدرسه مکیان و کلانتر-کوشه (۱۳۹۴) بود. روایی صوری پرسش‌نامه‌ها توسط چند نفر از استادان متخصص مدیریت آموزشی که سابقه فعالیت در زمینه متغیرهای این تحقیق را نیز داشتند، مورد ارزیابی و تأیید قرار گرفت و پایایی پرسش‌نامه با استفاده از فرمول محاسبه کرنباخ، محاسبه گردید و پایایی همه پرسش‌نامه‌ها بالاتر از ۰/۷ بود، که این نشان‌دهنده پایایی قابل قبول پرسش‌نامه‌ها بود. برای توصیف داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و برای تجزیه استنباطی داده‌ها از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد و همه تجزیه و تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزارهای spss و Smart PLS انجام گرفته است.

یافته‌ها

بر اساس جدول ۱ مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان، برابر با ۰/۳۹۵ می‌باشد که در سطح ۰/۰۰۱ همبستگی معنادار وجود دارد. همچنین، هشت بعد؛ ۱- دادن تملک فرایند یادگیری به فراگیر، ۲- تشویق کار گروهی و تبادل اندیشه بین افراد، ۳- یادگیری اصیل، ۴- تأکید بر آموخته‌های پیشین، ۵- توجه به دیدگاه‌های مختلف، ۶- مسئله محوری ۷- خودارزیابی و ۸- نقش تسهیل‌گری معلم همبستگی معناداری با احساس تعلق به مدرسه در سطح ۰/۰۰۱ دارند.

جدول ۱- نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین ادراک از محیط یادگیری و ابعاد آن با احساس تعلق به مدرسه

متغیرها	احساس تعلق به مدرسه
ادراک از محیط یادگیری	۰/۳۹۵**
دادن تملک فرایند یادگیری به فراگیر	۰/۳۹۱**
تشویق کار گروهی و تبادل اندیشه بین افراد	۰/۳۴۱**
یادگیری اصیل	۰/۳۸۷**
تأکید بر آموخته‌های پیشین	۰/۳۸۰**
توجه به دیدگاه‌های مختلف	۰/۳۹۸**
مسئله محوری	۰/۳۸۹**
خودارزیابی	۰/۳۴۰**
نقش تسهیل‌گری معلم	۰/۳۴۲**

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱

بر اساس جدول ۲ مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی بین ادراک از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان، برابر با ۰/۴۲۱ می‌باشد که در سطح ۰/۰۰۱ همبستگی معنادار وجود دارد. همچنین، هشت بعد؛ ۱- دادن تملک فرایند یادگیری به فراگیر، ۲- تشویق کار گروهی و تبادل اندیشه بین افراد، ۳- یادگیری اصیل، ۴- تأکید بر آموخته‌های پیشین، ۵- توجه به دیدگاه‌های مختلف، ۶- مسئله محوری ۷- خودارزیابی و ۸- نقش تسهیل‌گری معلم همبستگی معناداری با سرزندگی تحصیلی در سطح ۰/۰۰۱ دارند.

جدول ۲- نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین ادراک از محیط یادگیری و ابعاد آن با سرزندگی تحصیلی

متغیرها	سرزندگی تحصیلی
ادراک از محیط یادگیری	۰/۴۲۱**
دادن تملک فرایند یادگیری به فراگیر	۰/۴۲۴**
تشویق کار گروهی و تبادل اندیشه بین افراد	۰/۴۱۸**
یادگیری اصیل	۰/۴۰۹**
تأکید بر آموخته‌های پیشین	۰/۴۱۰**
توجه به دیدگاه‌های مختلف	۰/۴۲۳**
مسئله محوری	۰/۴۰۷**
خودارزیابی	۰/۴۲۰**
نقش تسهیل‌گری معلم	۰/۴۲۵**

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵   ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱

بر اساس جدول ۳ مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی بین سرزندگی تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان، برابر با ۰/۴۶۲ می‌باشد که در سطح ۰/۰۰۱ همبستگی معنادار وجود دارد. همچنین، شش بعد؛ ۱- احساس تعلق به همسالان، ۲- حمایت معلم، ۳- احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه، ۴- مشارکت در اجتماع، ۵- ارتباط فرد با مدرسه و ۶- مشارکت علمی همبستگی معناداری با سرزندگی تحصیلی در سطح ۰/۰۰۱ دارند.

جدول ۳- نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین سرزندگی تحصیلی با احساس تعلق به مدرسه و ابعاد آن

متغیرها	سرزندگی تحصیلی
احساس تعلق به مدرسه	۰/۴۶۲**
احساس تعلق به همسالان	۰/۴۶۰**
حمایت معلم	۰/۴۶۳**
احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه	۰/۴۵۹**
مشارکت در اجتماع	۰/۴۴۱**
ارتباط فرد با مدرسه	۰/۴۶۰**
مشارکت علمی	۰/۴۵۲**

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵   ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱

همانطوری که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، اثر مستقیم، اثر غیرمستقیم و اثر کل ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری بر احساس تعلق به مدرسه معنادار شده است. بنابراین، بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی، رابطه‌ی معنادار آماری وجود دارد.

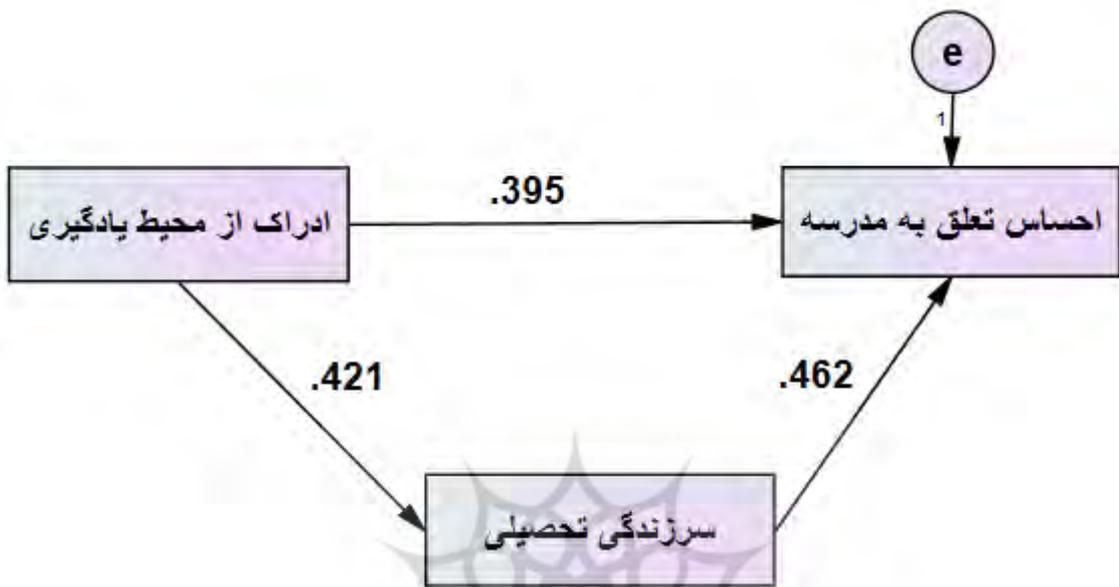
جدول ۴- اثر مستقیم، اثر غیر مستقیم و اثر کلی ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری بر احساس تعلق به مدرسه با نقش

متغیر پرونر	متغیر واسطه‌ای	متغیر درونزاد	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی					

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی

ادراک از محیط یادگیری	سرزندگی تحصیلی	احساس تعلق به مدرسه	۰/۳۹۵**	۰/۱۹۴**	۰/۵۸۹**
-----------------------	----------------	---------------------	---------	---------	---------

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

شکل ۱- نمودار مسیر مدل رابطه‌ی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان

همانطوری که در جدول ۵ و شکل ۱ مشاهده می‌شود، بر اساس شاخص‌های برازش بدست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که مدل آزمون شده از برازش مناسب برخوردار است؛ بنابراین قدرت تبیین روابط تعریف شده در قالب این سوال را دارد.

جدول ۵- شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش

شاخص	نام شاخص	دامنه‌ی قابل قبول	مقدار بدست آمده
NFI	شاخص نُرْم شده برازندگی	$NFI \geq 0.80$	۰/۸۴
CFI	شاخص برازش تطبیقی	$CFI \geq 0.90$	۰/۹۱
IFI	شاخص برازندگی فزاینده	$IFI \geq 0.90$	۰/۹۲
RMSEA	ریشه میانگین مربعات تعقیب	$RMSEA \leq 0.08$	۰/۰۷۰
PNFI	شاخص برازش هنجار شده مقتصد	$0.50 \leq PNFI \leq 1$	۰/۶۸
GFI	شاخص نیکویی برازش	$0.90 \leq GFI \leq 1$	۰/۹۳
AGFI	شاخص نیکویی برازش اصلاح شده	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	۰/۹۱
RMR	ریشه میانگین پس ماند	$RMR \leq 0.05$	۰/۰۳۹
Chi-Square	کای دو	وابسته به حجم نمونه	۳۰۹/۹۴
P-value	سطح معناداری	وابسته به حجم نمونه	۰/۰۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

در تحقیق حاضر به توجه به اینکه بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح مطلوب‌تری قرار داشته باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز بیشتر خواهد بود. برعکس، هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح پایین‌تری باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز کمتر خواهد بود. نتیجه‌ی بدست آمده با نتایج پژوهش بوکر (۲۰۱۶) همسو می‌باشد. دانش‌آموزان اغلب ساعات حضور در مدرسه را در کلاس می‌گذرانند. کیفیت و چگونگی گذراندن حضور در کلاس‌ها یک نقش مهم و تعیین‌کننده در یادگیری دانش‌آموزان دارد و عکس‌العمل‌ها و ادراک دانش‌آموزان را نسبت به تجربیات مدرسه تحت تأثیر قرار می‌دهند. دانش‌آموزان وقتی بهتر یاد می‌گیرند که محیط یادگیری و فضای حاکم بر کلاس را مثبت و مناسب ارزیابی کنند (گیو، ۲۰۱۸). در تبیین این یافته‌ها، دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی شهرستان نورآباد ممسنی، مطالبی که در کلاس درس می‌آموزند را بخشی از زندگی دانسته و به اعتقاد آنان، این مطالب از مسائل کاربردی زندگی واقعی‌شان هستند. در این فضا، در کلاس درس، به سؤال‌ها و مسائلی که دانش‌آموزان در مورد جهان دارند، توجه شده و مورد بحث و گفتگو قرار می‌گیرند. دانش‌آموزان با وارد شدن به مدرسه و قرار گرفتن در جریان یادگیری بیشتر موضوعات درسی خود را به عینه در جریان زندگی عادی و روزمره‌ی خود مشاهده می‌کنند و ضرورت کاربرد مطالبی که در کلاس درس مطرح می‌شود را در بیرون از مدرسه به خوبی درک می‌نمایند. در این فضا، در کلاس درس، به سؤال‌ها و مسائلی که دانش‌آموزان در مورد زندگی دارند، توجه شده و مورد بحث و گفتگو قرار می‌گیرند. بنابراین، کلاس درس این فرصت را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا درباره مسائل زندگی و علائق و رغبت‌های خود توجه کرده و با آنها بیان‌بیشند. این شرایط، رغبت به کلاس و مدرسه را در دانش‌آموزان تقویت کرده و باعث می‌شود تا حس تعلق به مدرسه در آنان افزایش یابد. از این رو، هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح مطلوب‌تری قرار داشته باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز بیشتر خواهد بود.

به توجه به اینکه بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح مطلوب‌تری قرار داشته باشد، سرزندگی تحصیلی آنان نیز بیشتر خواهد بود. برعکس، هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح پایین‌تری باشد، سرزندگی تحصیلی آنان نیز کمتر خواهد بود. نتیجه‌ی بدست آمده با نتایج پژوهش‌های فخاریان و همکاران (۱۳۹۸)؛ محمدی (۱۳۹۶)؛ صدری‌دمیرچی و همکاران (۱۳۹۶)؛ بهرامی و بدری (۱۳۹۶)؛ میرکمالی و همکاران (۱۳۹۴) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته‌ها، دانش‌آموزان در کلاس درس با کمک همکلاسی‌هایش و با راهنمایی معلمان تکالیف خود را انجام داده و مسائل درسی خود را حل می‌نمایند. این فعالیت‌ها مستلزم همکاری گروهی در کلاس می‌باشد که برای این کار تیم‌های درسی در کلاس تشکیل می‌شود. هر دانش‌آموز به راحتی ایده و نظر خود را در تیم بیان کرده و آنان درباره‌ی ایده‌ها و عقاید خود، بحث گروهی می‌کنند. همچنین، حضور در کلاس و ارتباط با همسالان زمینه‌ی دوستی و همدلی دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد که به اشتیاق دانش‌آموزان برای حضور در محیط کلاس کمک زیادی می‌کند. بنابراین، با این شرایط، محیط کلاسی یا محیط یادگیری، جذاب‌تر شده و انگیزه دانش‌آموزان برای تحصیل بیشتر می‌شود که همین امر باعث می‌شود تا سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان افزایش یابد. به سخن دیگر، وقتی که ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری مثبت و مطلوب باشد، این محیط یادگیری مطلوب با فراهم آوردن محیطی پویا و برانگیزنده برای دانش‌آموزان به افزایش سرزندگی تحصیلی آنان منتهی می‌شود. بنابراین، هرچه ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری در سطح مطلوب‌تری قرار داشته باشد، سرزندگی تحصیلی آنان نیز بیشتر خواهد بود.

به توجه به اینکه بین سرزندگی تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که هرچه سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان بیشتر باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز بیشتر خواهد بود. برعکس، هرچه سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان در سطح پایین‌تری باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی

کمتر خواهد بود. نتیجه‌ی بدست آمده با نتایج پژوهش توسلی‌نیا و صمدی‌بزچلوئی (۱۳۹۸) همسو می‌باشد. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت بر اساس پاسخ دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهرستان نورآباد ممسنی، علاقه‌مندی دانش‌آموزان به فعالیت‌های کلاسی، احساس خشنودی از حضور در کلاس و مدرسه، هیجان‌انگیز بودن ارتباط با دوستان و هم‌کلاسی‌ها و جو مناسب و دوستانه حاکم بر مدارس، باعث شد تا شرایط در مدارس به گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان، شور و شوق بیشتری برای حضور در مدرسه و تحصیل داشته باشند. در چنین شرایطی، دانش‌آموزان با اعتماد به نفس بالایی با تکالیف مدرسه مواجه شده و با چالش‌ها و مشکلات مدرسه سازگار می‌شوند و بی‌شک میزان سرزندگی و علاقه‌ی آنها به مدرسه حس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان را زنده نگه می‌دارد. برعکس دانش‌آموزان با سرزندگی تحصیلی پایین، علاقه‌ی چندانی به تحصیل نشان نمی‌دهند و برای حضور در مدرسه و پرداختن به تکالیف آموزشی خود تلاش کمتری می‌کنند. بر همین اساس، هرچه سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان بیشتر باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز بیشتر خواهد بود. برعکس، هرچه سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان در سطح پایین‌تری باشد، احساس تعلق آنان به مدرسه نیز کمتر خواهد بود.

در نهایت با توجه به اینکه بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی، رابطه‌ی معنادار آماری وجود دارد. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که سرزندگی تحصیلی می‌تواند بر رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه اثر گذاشته و اندازه‌ی این رابطه را دست‌خوش تغییرات نماید. پژوهشی که به طور مستقیم رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی را مورد بررسی قرار داده باشد یافت نگردید تا نتایج این سؤال را با نتایج آن مقایسه کرد. اما در این بین برخی از پژوهش‌ها مانند بوکر (۲۰۱۶) رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه را تأیید قرار دادند.

و برخی از پژوهش‌ها مانند فخاریان و همکاران (۱۳۹۸)؛ محمدی (۱۳۹۶)؛ صدیقی‌دمیرچی و همکاران (۱۳۹۶)؛ بهرامی و بدری (۱۳۹۶) و هافریشتر و همکاران (۲۰۲۱) نیز رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی را تأیید کردند. در تبیین این یافته می‌توان گفت؛ هنگامی که دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی شهرستان نورآباد ممسنی در کلاس درس حاضر می‌شوند، در تصمیم‌گیری و حل مسائل کلاسی مشارکت می‌کنند و به آنان فرصت داده می‌شود تا در تدوین فعالیت‌های کلاسی خود سهیم باشند؛ قادر خواهند بود پیشنهادها و ایده‌های جدید ارائه کنند و احساس کنند کارشان در کارهای گروهی کلاس و مدرسه مورد توجه و قدردانی واقع می‌شود. از سوی دیگر، استفاده از معلمان مجرب با روابط اجتماعی مطلوب به تقویت رابطه معلم و دانش‌آموز کمک کرده است. تأکید بیشتر معلمان بر موضوع‌های درسی مورد علاقه‌ی دانش‌آموزان، طرح تکالیف فردی و گروهی جذاب مربوط به درس، به کارگیری روش‌های متنوع تدریس و ارتباط موضوعات اصلی و مهم درس به عناوین فرعی و کم‌جاذبه، استفاده از دانش‌آموزان در تصمیمات و امور کلاس توانسته است اثرات قابل توجهی را در ایجاد یک جو مناسب یادگیری در مدارس به همراه داشته باشد. این موارد که نمونه‌ی یک محیط یادگیری مناسب و حمایت‌گر می‌باشد، توجه مثبت دانش‌آموزان را جلب کرده و باعث ایجاد تعلق به مدرسه در آنان می‌شود. بنابراین، ادراک مثبت دانش‌آموزان از محیط یادگیری می‌تواند احساس تعلق آنان به مدرسه را تقویت نماید. از سوی دیگر، دانش‌آموزان در مدارس دوره‌ی ابتدایی شهرستان نورآباد ممسنی، از روحیه‌ی همکاری بین همکلاسی‌هایشان راضی می‌باشند و فرصت فعالیت مشارکتی در کلاس درس به آنها داده می‌شود. همچنین، معلمان به فعالیت‌های کلاسی دانش‌آموزان توجه زیادی می‌کنند و رفتار آنها با دانش‌آموزان از روی احترام می‌باشد. در این محیط، دانش‌آموزان پس از ارائه پاسخ‌های مناسب بازخوردی مثبت از معلم دریافت می‌کنند، در نتیجه‌ی این تعامل مثبت معلم-دانش‌آموز، انگیزش درونی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. همین انگیزش درونی، سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. این سرزندگی باعث می‌شود تا دانش‌آموزان شور و اشتیاق بیشتری به مدرسه داشته باشند و خود را جزئی از مدرسه بدانند و احساس تعلق بیشتری به مدرسه داشته باشند. بنابراین، تعامل مطلوب محیط یادگیری

و سرزندگی تحصیلی می‌تواند باعث افزایش احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه گردد. در اینجا، نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در رابطه‌ی بین ادراک دانش‌آموزان از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه قابل تبیین است. مدرسه مهمترین مؤسسه‌ی آموزشی است، که بیشتر فعالیت‌هایش صرف تربیت نسل آینده جامعه می‌شود. وقتی دانش‌آموز خود را به عنوان عضوی از یک گروه یا طبقه اجتماعی طبقه‌بندی می‌کند، نوعی حس تعلق به وجود می‌آید. بر همین اساس درباره اهمیت و نقش بارز محیط یادگیری بر افکار و اعمال دانش‌آموزان می‌توان گفت که محیط یادگیری و ادراک دانش‌آموزان از ساختار هدفی کلاس و مباحثی که معلمان در کلاس‌های درس مطرح می‌کنند، بر راهبردهایی که دانش‌آموزان در فرایند یادگیری به کار می‌برند، تأثیر زیادی دارد. هدف کلی پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی بود. نتایج پژوهش نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد. همچنین، بین ادراک از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد. از طرفی، بین سرزندگی تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان رابطه‌ی معنادار آماری وجود دارد. به طور کلی، یافته‌ها نشان داد که بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی رابطه‌ی آماری معناداری وجود دارد.

چنانچه نوجوانان در مدرسی حضور داشته باشند که با نیازهای رشدی آنها توجهی نشود، احتمال خیلی کمی وجود دارد که آنان نسبت به مدرسه‌ی خود احساس تعلق داشته باشند. هنگامی این احساس افزایش می‌یابد که محیط اجتماعی مذکور به نیازهای رشدی دانش‌آموزان همچون نیاز به خودمختاری، نیاز به بروز توانمندی‌ها و نیاز به مورد حمایت و پذیرش قرار گرفتن توسط گروه همسالان توجه کافی نماید. از طرف دیگر، یادگیرندگان در زندگی تحصیلی خود در مدارس و دیگر محیط‌های آموزشی، با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای خاص این دوران مواجه می‌شوند. برخی از یادگیرندگان در برخورد با این موانع و چالش‌ها موفق عمل می‌کنند، اما گروهی دیگر در این زمینه ناموفق هستند. بنابراین، مسئولان آموزش و پرورش یک ردیف بودجه‌ای خاص جهت انجام برنامه‌های شاد، جشنواره‌ها، اردوهای علمی، فرهنگی و تفریحی، تجلیل از دانش‌آموزان برتر و ... در نظر گرفته و بر اجرای این برنامه‌ها نظارت کامل نمایند. همچنین، مدیران مدارس جو مناسب با شرایط مدرسه را شناسایی کرده، و با برگزاری جشنواره‌های علمی درون مدرسه‌ای و تعامل دانش‌آموزان پایه‌های مختلف با یکدیگر و با عوامل مدرسه و ... تلاش کنند. از طرفی، معلمان باید تا جای ممکن در جهت ایجاد علاقه در دانش‌آموزان تلاش کنند، به عنوان مثال؛ طراحی و ارائه مطالب درسی به صورت جذاب، استفاده از مواد کمک آموزشی، تدریس هوشمند و ... شور و شوق دانش‌آموزان را برای حضور در مدرسه و فراگیری دروس بالا ببرند.

بنابراین با توجه به نتایج حاصل از پژوهش پیشنهاد شود که مدیران مدارس جو و محیط مناسب با شرایط مدرسه را شناسایی کرده، و با برگزاری جشنواره‌های علمی درون مدرسه‌ای و تعامل دانش‌آموزان پایه‌های مختلف با یکدیگر و با عوامل مدرسه و ... تلاش کنند تا احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه بیشتر شود. همچنین با طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی ارتباطات داخلی در حوزه‌های ارتباطات میان فردی، برقراری ارتباط بین واحدهای سازمانی مدارس مانند واحد مدیریت و معاونین مدارس، واحد مشاوره، شورای معلمان و ... و ایجاد ارتباطات مبتنی بر صداقت و اعتماد متقابل بین مدیران مدارس و معلمان کمک زیادی به بهبود محیط یادگیری مدرسه نماید.

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی

منابع

- اکبری بوننگ، مهدی؛ رحیمی بوننگ، حمید (۱۳۹۵). تبیین سرزندگی و انگیزش تحصیلی دانشجویان بر اساس ادراک آنان از محیط یادگیری در دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۶(۲۷)، ص ۲۲-۲۳۰.
- بهرامی، فرید؛ بدری، مریم (۱۳۹۶). رابطه ادراک از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی با نقش واسطه‌ای شناخت، فراشناخت، انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی در دانشجویان، دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری، ۵(۹)، ص ۱۸۹-۲۱۲.
- توسلی نیا، سجاد؛ عظیمی، داریوش؛ صمدی بزچلوئی، علی (۱۳۹۸). رابطه بین خودکارآمدی و سرزندگی تحصیلی با میانجی گری احساس تعلق به مدرسه، اولین همایش ملی مدرسه فردا، اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی.
- حقایقی، مهدی؛ کارشکی، حمید (۱۳۹۴). ساخت و اعتباریابی پرسشنامه ادراک دانش آموزان از محیط یادگیری سازنده هگرای اجتماعی، فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، ۵(۱۱)، ص ۹۱-۱۱۸.
- دهاز، رامین (۱۴۰۱). بررسی رابطه ادراک از محیط یادگیری و نگرش به مدرسه با بیگانگی تحصیلی: نقش میانجی مشغولیت تحصیلی و بهزیستی تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور کرمانشاه.
- سراج، مریم (۱۴۰۱). ارائه مدل ساختاری تاثیر ادراک از محیط یادگیری و معلم تنظیمی تحصیلی بر درگیری تحصیلی با میانجی گری هیجان تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه باهنر کرمان.
- صدی دمیرچی، امیر؛ کریمیان پور، غلامرضا؛ جلیلیان، سعید (۱۳۹۶). پیش بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس ادراک از محیط یادگیری و سرسختی روان شناختی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۰(۵)، ص ۳۶۴-۳۷۴.

- فخاریان، جواد؛ یعقوبی، امیر؛ زرغام‌حاجبی، مهدی؛ محقق، حمید (۱۳۹۸). تدوین مدل علی سرزندگی تحصیلی بر اساس جوعاطفی خانواده، محیط یادگیری سازنده‌گرای اجتماعی و درگیری تحصیلی با میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه، تدریس پژوهی، ۷(۳)، ص ص ۲۸-۱.

- محمدی، آرش (۱۳۹۶). رابطه‌ی کیفیت زندگی در مدرسه و ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی.

- میرکمالی، سید محمد؛ هماینی، امیر؛ امیری، مهدی (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان، مورد مطالعه: دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران، فصلنامه آموزش عالی، ۸(۳۱)، ص ص ۶۳-۷۶.

-Booker, K. (2016). Connection and Commitment: How Sense of Belonging and Classroom Community Influence Degree Persistence for African American Undergraduate Women. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 28(2): 218-229.

-Comerford, J. Batteson, T. and Tormey, R. (2015). Academic Buoyancy in Second Level Schools: Insights from Ireland. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 98-103.

-Gokler, R, Gurgan, U. Tastan, N. (2015). The effect of quality of school life on sense of happiness: A study on University students. *Educational research and Reviews*, 10 (7): 967- 974.

-Guo, J. (2018). Building bridges to student learning: Perceptions of the learning environment, engagement, and learning outcomes among Chinese undergraduates. *Studies in Educational Evaluation*. 59: 195-208.

-Ham, S. H. Yang, K. E. Cha, Y. K. (2017). Immigrant integration policy for future generations? A cross-national multilevel analysis of immigrant-background adolescents' sense of belonging at school. *International Journal of Intercultural Relations*. 60: 40-50.

-Hoferichter, F. Hirvonen, R. Kiuru, N. (2021). The development of school well-being in secondary school: High academic buoyancy and supportive class- and school climate as buffers. *Learning and Instruction*. In press.

آزمون الگوی مفهومی بین ادراک از محیط یادگیری و احساس تعلق به مدرسه با نقش واسطه‌ای سرزندگی تحصیلی در دانش
آموزان دوره ابتدایی شهرستان ممسنی

Li, C. Jiang, S. (2018). Social exclusion, sense of school belonging and mental health of migrant children in China: A structural equation modeling analysis. *Children and Youth Services Review*. 89: 6-12.

-Li, J., & Xue, E. (2023). Dynamic Interaction between Student Learning Behavior and Learning Environment: Meta-Analysis of Student Engagement and Its Influencing Factors. *Behavioral Sciences*. 13(1):59.

-Wong, T. K. Y. Parent, A. M. Konishi, C. (2019). Feeling connected: The roles of student-teacher relationships and sense of school belonging on future orientation. *International Journal of Educational Research*. 94: 150-157.

-York, T. T. Fernandez, F. (2019). The Positive Effects of Service-Learning on Transfer Students' Sense of Belonging: A Multi-Institutional Analysis. *Journal of College Student Development*. 59(5): 579-597.

Examining the conceptual model between the perception of the learning environment and the feeling of belonging to the school with the mediating role of academic vitality in the elementary school students of Mamsani city.

Abstract

The aim of this research was Examining the conceptual model between the perception of the learning environment and the feeling of belonging to the school with the mediating role of academic vitality in the elementary school students of Mamsani city. . This research was correlational. Statistical society of this research involves all elementary school students of NoorAbad Mamasani city in 2024. The Random cluster sampling method was used for sampling. The number of sample 285 was selected. To collect data used Students' perceptions of learning environment Questionnaire (Karshki, 2015), Academic vitality Questionnaire (Hoseinchari and Dehghanzadeh, 2011) and belonging to school Questionnaire (Brey et al, 2004). Validity and reliability of tools were calculated by item analysis and Cronbach's alpha coefficient. The data obtained from questionnaires were analyzed by Pearson correlation and path analysis. The results of this research showed that The Students' perceptions of learning environment have a significant relationship with sense of belonging to school. Also, The Students' perceptions of learning environment have a significant relationship with Academic Buoyancy. On the other hand, The Academic Buoyancy have a significant relationship with sense of belonging to school. Generally, there was significant relationship between Students' perceptions of learning environment and sense of belonging to school with mediating role of Academic Buoyancy.

Key words: perceptions of learning environment, sense of belonging to school, Academic Buoyancy, students.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی